

УДК 342.228:111.852

Хорошилов Олег

к. політ. н., доцент,

кафедра політології

ОНУ імені І. І. Мечникова

к. 35, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

Tel.: (380482) 684373

E-mail: khoroshylov77@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6697-281X>

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2707-5206.2021.34.229966>

**ЕСТЕТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ УЯВНИХ
СПІЛЬНОТ: ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОГО ГІМНУ**

Стаття присвячена дослідженню європейського досвіду використання естетичного інструментарію формування національних колективів. Об'єктом дослідження виступають національні гімни, як концентрований прояв самоінтерпретації конкретної політичної спільноти, обґрунтування легітимності її існування, визначення мети колективної дії. Основою методології статті є конструктивізм, який інтерпретує нації як різновид уявних спільнот та акцентує увагу дослідника на практиці застосування адміністративних та м'яких технологій колективної інтеграції. Міждисциплінарність дослідження досягається через використання теоретичних постулатів політології, культурології, соціальної психології, політичної естетики тощо. Методика дослідження представлена застосуванням компаративного методу, здійснюваного за такими кластерами, як: виправдання права на існування (джерело легітимації), «ми-образ» спільноти, спільні герої, уявна географія, що містяться в текстах державних гімнів. Виявлення статистичних особливостей досліджуваних текстових масивів здійснювалося за рахунок аналітичних процедур критичного контент-аналізу національних гімнів європейських країн. Доведено, що політична значущість національного гімну проявляється через «текстове насильство» — здатність правлячих кіл транслювати на підлеглих узгоджений масив групових цінностей, інтерпретацій минулого, образів майбутнього, що досягається не лише через застосування суто адміністративних технологій (законодавче закріплення за певним текстом загальнообов'язкового статусу), але й за рахунок естетичного впливу на свідомість членів спільноти (мелодика та експресія вірша, творення емоційного малюнку завдяки музичному супроводу, ефекту наслідування в межах колективної дії). Включення гімну до комплексу національних ритуалів спільноти підвищує ефективність процесу управління колективними образами з боку правлячої еліти, забезпечує парольну функцію групоутворення, сприяє пролонгації існування нації під час зміни поколінь. Результати дослідження підтвердили вагому роль соціального інжинірингу як одного зі сценаріїв творення національних колективів в європейському культурному ареалі, дозволили обґрунтувати доцільність використання апробованої методики для виявлення культурних засобів процесу націєтворення в межах Європи, виявили перспективність її застосування по відношенню до країн неєвропейського культурного ареалу

Ключові слова: політична естетика, уявні спільноти, національний гімн.

Актуальність теми статті простежується за двома вимірами. У прикладному вимірі зосередження уваги науковця на «неполітичних» феноменах та артефактах людської культури, залучених до процесу творення національних спільнот дає можливість підкреслити складний та багатоаспектний характер соціально-політичного інжинірингу, акторами якого виступають не лише владні кола, але і представники творчої інтелігенції, митці. Дослідження естетичних ресурсів та засобів національного будівництва підтверджує тотальність соціальної природи політики, викриває її високу проникаючу здатність та доводить ефективність застосування м'яких соціальних технологій для досягнення управлінських цілей. Звернення до проблематики використання художніх текстів у політиці спільнотної інтеграції через завдання колективних ідентичностей дало можливість суттєво розширити коло суб'єктів процесів соціального інжинірингу за рахунок включення до них представників культурної еліти конкретних суспільств.

У теоретичному вимірі залучення до політологічного дискурсу неklasичних джерел отримання знання про соціальну дійсність цілком відповідає тренду міждисциплінарності. З'являється можливість підвищити евристичний потенціал політичної науки шляхом доповнення її аналітичного арсеналу теоріями та концепціями із суміжних сфер знання: культурології, семіотики, етнографії, соціальної психології тощо. Таким чином, долається сприйняття реальної політики виключно як сфери тривіальної боротьби за владу, спровокованої раціональною доцільністю окремих суб'єктів і певних соціальних груп, та стверджується її інтерпретація в образі концентрованого прояву культурного, духовного потенціалу суспільства в цілому і конкретних його представників зокрема. Підтверджується функціональна спорідненість двох, здавалося б, полярних амплуа артефактної діяльності людини в публічній сфері: і представники політичного класу, і представники духовної еліти суспільства презентуються як агенти завдання сенсів колективного буття, конструктори архітектоніки ідентичності своєї нації тощо.

Авторський підхід до проблеми національного будівництва дає можливість вийти за межі абстрактно-теоретичної інтерпретації феномена політичної культури у вигляді матриць колективного буття та конкретизувати її через практичну функціональність конкретних різновидів та витворів мистецтва, які у своїй сукупності утворюють сферу політичної естетики суспільства на певному етапі його еволюції. Сам концепт «політична естетика» має безсумнівний інноваційний характер, а його включення до понятійного інструментарію політичної науки свідчить про динамізм проблемного поля останньої.

Центральною гіпотезою статті виступає теза щодо важливості естетичного «виробництва» колективних образів та інтерпретацій минулого, сьогодення та майбутнього, здійснюваного митцями за активної підтримки владних еліт з метою творення уявних політичних спільнот — європейських націй.

Основу методології статті складає політичний конструктивізм, який інтерпретує виникнення модерних націй як результат цілеспрямованої ді-

яльності політичних, інтелектуальних та культурних еліт у визначенні основних параметрів та атрибутів буття великих соціальних спільнот. Виступаючи як достатньо популярний серед науковців напрям, конструктивізм поєднує в собі представників різних галузей суспільствознавства: політологів (Б. Андерсон), істориків (Е. Хобсбаум), соціальних антропологів (В. Тішков), культурологів (Г. Гачев). Не заперечуючи цілком еволюційно-примордіальну природу етнічних колективів, які складають демографічне та культурне підґрунтя конкретної великої соціальної спільноти, конструктивісти наголошують на модерній природі націй (як різновиду етнополітичних систем) та акцентують увагу на необхідності вивчення арсеналу засобів інтеграції громадянського колективу та технік їхнього застосування в різних культурних контекстах.

Перспективною характеристикою досліджень конструктивістів виступає постійне урізноманітнення предметної сфери їхніх наукових пошуків, включення до дослідницького арсеналу нових джерел та методів отримання інформації про існування національних спільнот. Інтерпретація нації як соціального артефакту підштовхує конструктивістів до поступового дрейфу дослідницької проблематики від переважно матеріальної інфраструктури національного буття до вивчення культурних (вужче — естетичних) засобів творення/відтворення великих соціальних спільнот. Поряд із цим саме сфера предметного вивчення практик використання витворів мистецтва у досягненні цілей реальної політики зберігає в собі цілу низку лакун, що потребують як вироблення адекватного дослідницького інструментарію, так і належної теоретичної інтерпретації. Стаття є спробою вирішення однієї зі складових загальної проблеми дослідження естетичного інструментарію політики. Її об'єктом виступає феномен національного гімну, який тлумачиться автором як різновид канонічного для конкретної спільноти тексту, в якому сполучаються естетичні якості та відверто політичні цілі. Метою статті є виявлення загальних та специфічних рис державних гімнів країн Європи як своєрідних джерел інформації у практиці конструювання національних спільнот із залученням політико-естетичного інструментарію.

Зосередження уваги на феномені національного гімну, як особливому засобі творення та подальшої інтеграції політичної спільноти, характеризує наукову новизну теми статті.

Завданнями статті виступають: вивчення досвіду використання художніх поетизованих текстів як інструментів європейського націотворення; апробація методики контент-аналізу текстів гімнів як засобу отримання науково достеменної інформації про специфіку спільнототворення в європейському цивілізаційному ареалі; виявлення загальнотипологічних та особливих рис державних гімнів країн Європи як маніфестів колективної ідентичності націй.

Одну з перших спроб проникнення до колективного «Космо-Психо-Логосу» європейських народів зробив наприкінці 1980-х рр. культуролог Г. Гачев, який намагався виявити їх «національні образи світу» через аналіз описів природи, людини, колективу, що містяться в конкретних витворах

художньої літератури (Гачев, 1988, с. 174). Попри те, що монографія Г. Гачева не містить в собі звичного для сучасного автора наукового інструментарію (зокрема — посилань на використані джерела) і тому не може бути підданою процедурі верифікації, обрання художніх текстів в якості матеріалу для дослідження «Я-концепції» нації здається авторові статті надзвичайно продуктивним для оцінки ефективності естетичних засобів націотворення. Важливо зазначити, що назва одного із розділів книги Г. Гачева — «Мова як голос національної природи і звукозапис у слові» — стимулює дослідників звертати увагу на роль художньої літератури у формуванні спільних для членів уявної спільноти образів природного і соціального середовища та намагатися виявити практики використання цього духовного ресурсу політиками з метою управління своїми підданими.

Сучасні дослідники процесів конструювання національних уявних спільнот віддають належне різноманітним жанрам текстів (в тому числі і художніх) у справі їх консолідації та мобілізації. Достатньо лаконічно, але влучно ця роль текстової уніфікації духовного світу спільнот була висловлена Б. Андерсоном в його концепті «друкарського капіталізму» (Anderson, 1996). Зазвичай прихильниками конструктивістської методології підкреслюється, що сама функція творення та тиражування спільних для великої кількості реципієнтів образів і символів наділяє різножанрові тексти атрибутом «націотворчості» і закріплює за ними статус важливого засобу вертикальної та горизонтальної політичної комунікації (Фидря, 2019, с. 40). За Г. Пушкарьовою (2017) існування великої соціальної групи як уявної спільноти передбачає адаптацію масовою свідомістю її членів символів — сигніфікатів (культурні коди, за допомогою яких нація позначається як даність) та символів — інтеграторів (різноманітні міфо- та ідеологеми, в яких у концентрованому вигляді сформульовані колективні цінності та позначені національні герої і антигерої) (Пушкарьова, 2017, с. 159–161). Така можливість уніфікувати засоби (та результати) колективного кодування/декодування явищ, феноменів та процесів соціальної дійсності об'єктивно породжує бажання правлячих кіл встановити та контролювати певну «нормативну поетику» текстів, які використовуються для формування духовного світу національної уявної спільноти (Мороз, 2008, с. 208). Йдеться про «домінуючий культурний порядок і, відповідно, бажане прочитання та інтерпретацію сенсів, що рекомендуються» (Фидря, 2019, с. 43–44). Важливо зазначити, що контроль над процесом творення спільних образів — засобів інтерпретації/реінтерпретації соціальної дійсності — дає політичним елітам можливість подолати один із природних атрибутів великих соціальних спільнот — їхню анонімність — і, відтак, створити необхідні передумови для колективної дії значних груп індивідів, які особисто між собою не знайомі і, внаслідок цього, не мають висхідного задовільного рівня довіри один до одного.

Цілком зрозуміло, що далеко не всі жанри політичного тексту здатні досягти зазначеної мети з однаковим ступенем ефективності. Творення та функціонування політичних текстів знаходиться під безпосереднім впливом як суто соціальних умов, так і психологічних особливостей учасни-

ків процесів кодування/декодування сенсових конструкцій, що містяться в них. Інакше кажучи, поширення символів-сигніфікатів та символів-інтеграторів не виключає певної «опозиційності» з боку окремих індивідів та груп цільової аудиторії, включеної до більш-менш раціонального політичного дискурсу (Фидря, 2019, с.41). Ця «опозиційність» може бути викликана як цілком примордіальними особливостями населення конкретної країни (наприклад — етнічна строкатість), так і суто соціальними чинниками на зразок різних моделей історичної пам'яті, адаптованих та збережених різними групами громадян/підданих. Тому тексти, включені до арсеналу націотворення, повинні були бути наділені такими властивостями, які б зменшували акценти на партикулярному та наголошували б універсальний вимір життя спільноти. Достатньо раннє усвідомлення цієї особливості конструювання духовного світу уявної спільноти з боку політичних еліт призвело до дедалі більшого наповнення політичного дискурсу експресивно насиченими творами «політичної поезії», які апелювали не до індивідуальних настанов, мотивів та планів, а до типологічно спільних *емоцій* споживачів конкретного художнього продукту. Така, певною мірою, «де-раціоналізація» громадянського дискурсу виправдовувалася з точки зору політичного класу управлінською доцільністю (зменшенням витрат на переконання або й відвертий примус підлеглих), а з боку митців — художньою ідеологією класицизму, яка стверджувала залежність поезії від справи служіння суспільній користі (Мороз, 2008, с. 209).

Одним із результатів цього симбіозу політичної раціональності та художньої емоційності стала поява національних гімнів, які за своєю етіологією належать одночасно і до політичного, і до естетичного дискурсу спільноти. Як різновид політичного тексту, національний гімн слугує завданню чіткого позиціонування суб'єкта колективної дії у соціальному просторі за рахунок описання «світу як він є». Одночасно він містить установку на колективні рубежі розвитку — «світ, яким він має бути» — за рахунок апеляції до ірраціональних аспектів віри, переконань, «спадку предків», «волі Бога» тощо (Золян, 2018, с.99). В свою чергу, як різновид художнього тексту із відповідним музичним супроводом, національний гімн наділений мелодикою вірша («раціональній ідеї відповідає аналогічна їй співзвучність»), яка створює емоційний малюнок у свідомості значного числа індивідів, включених до акту «громадянської літургії» (Гачев, 1988, с. 353). Римований текст національного гімну задає спільний ритм дій (в кожному конкретному випадку громадянської співучасті) та алгоритм поведінки (у випадку, якщо йдеться про ритуал, що регулярно відтворюється) членів політичної спільноти (Гуткіна, 2021). У даному випадку систематичне повторення гімну в «календарній обрядовості» уявної спільноти викликає ефект впізнання самого тексту та стереотипізації зразків поведінки членів групи, залучених до акту громадянської дії/взаємодії. Варто наголосити на тому, що за своїми психологічними механізмами така індивідуальна та групова сигнальна реакція нагадує прояви умовного рефлексу. В свою чергу, для формування цієї «рефлекторності» будь-яка спільнота потребує не лише талановитих творців художніх текстів, але й системи інститутів

політичної соціалізації нових поколінь, в яких і відбувається вивчення змісту цих текстів та навчання суспільно значущим зразкам колективної поведінки.

За визначенням Слишкіна (2000), «Гімн — це урочиста пісня на вірші програмного характеру. Гімн — це текст, концепт якого посідає одну з найвищих позицій у текстовій ієрархії групи, маючи статус фетиша» (с. 107). Цей специфічний статус у масовій свідомості членів уявної спільноти гімн набуває не лише завдяки високій насиченості груповими цінностями, психологічно комфортними інтерпретаціями минулого та привабливими образами майбутнього (значимість чого не можна заперечувати), але й завдяки спроможності правлячих кіл здійснювати «текстове насильство». Йдеться про законодавче закріплення за певним гімном статусу національного, внесення коректив до тексту та його музичного супроводу, доцільних, з точки зору можновладців. Це є переконливим свідченням прагматичного взаємозв'язку між текстом та владою (Слышкин, 2000, с. 115; Золян, 2007, с. 95).

З дослідницької точки зору, акти «текстового насильства», які втілюються у скасуванні офіційного статусу одних зразків «громадянської літургії» і наданні таких статусів іншим, у редагуванні окремих частин чинних державних гімнів тощо, є важливими маркерами знаменних подій політичної історії конкретної спільноти. Вони можуть свідчити про окремі корективи, що вносяться представниками еліти до бажаної самоінтерпретації нації під впливом зовнішньополітичних або внутрішньополітичних подій (як це можна простежити, наприклад, в історії змін тексту гімну Німеччини). В найбільш драматичний спосіб ці акти «текстового насильства» проявляються у тих спільнот, які зазнали радикального розриву із попередньою політичною традицією. Наприклад, добре відомий факт, що лише протягом ХХ століття політична спільнота Росії змінила чотири тексти державного гімну, є наочним прикладом таких фундаментальних політичних процесів як: зміна форми правління (з монархії на республіку), встановлення тоталітарного режиму із культом особи (СРСР часів Й. Сталіна), трансформацію тоталітаризму на авторитарний режим (від середини 1950-х до кінця 1980-х рр.), процеси демократизації (від кінця 1980-х рр.) тощо.

Консолідованим результатом діяльності політичних та творчих еліт стає формування кодексу текстів, які формують «концептосферу» конкретної нації, забезпечують трансляцію «Космо-Психо-Логосу» уявленої спільноти від покоління до покоління та виконують парольну (розпізнання «свій — чужий») і номінативну («герой — антигерой», «добро — зло») функції (Слышкин, 2000, с. 108–115). Створення національної спільноти, а також пролонгація її існування у часі за рахунок соціалізації нових поколінь та асиміляції чужинців передбачає наявність дискурсивно концептуалізованої та інтегрованої до масової свідомості «уявної географії» — образу території, на освоєння та експлуатацію економічних та екологічних ресурсів якої претендує конкретний колектив (Замятин, 2007, с. 172–174). Ця «уявна географія» пов'язана не лише із прагматикою буденного життя

великої соціальної спільноти. Вона також і означає певні сакральні місця, «центри концентрації національного духу», які, в деяких випадках, можуть перебувати і поза політичними кордонами конкретної держави.

Таким чином, створення зусиллями митців та наділення офіційним статусом через відповідні адміністративні механізми та соціальні інститути національного гімну-тексту виступає однією зі складових процесу управління колективними образами (території, історії, сьогодення та майбутнього) з кінцевою метою їхньої стандартизації/уніфікації заради підвищення керованості великою уявною спільнотою.

Методика. Наведені вище дані переконливо свідчать на користь того, що національний гімн потенційно здатний виступати в якості інформативного джерела пізнання внутрішніх механізмів процесів націотворення. Він дає можливість проникнути до найбільш прихованих аспектів існування модерних великих соціальних спільнот: «Я-концепції» конкретної нації, специфіки її «уявної географії», легітимації права на існування, героїв тощо. Враховуючи це, закономірно постає питання про адекватну методику отримання знання про зазначені аспекти. Очевидно, що подвійна природа джерела інформації (одночасно і політичний, і художній текст), а також сутність національних організмів (які поєднують у своєму бутті як елементи примордіальної культури, так і цілком модерністські артефакти) визначає важливість використання етнографічних та історичних методів збору емпіричної інформації. Ці джерела, в свою чергу, забезпечують адекватне «прочитання» групових кодів та сенсів, включених до текстів національних гімнів. Важливо зазначити, що провідним принципом реалізації дослідження виступає відмова від використання етнічних стереотипів в якості джерела інформації. Симптоматично, що вже згаданий вище Гачев (1988), характеризуючи методологію свого дослідження національних образів світу, проголошував «презумпцію нерозуміння». Відповідно до цього, слід підходити до кожного нового кластера аналізу максимально абстраговано від власного знання про схожі, але не аналогічні об'єкти дослідження (с. 45). Реалізація цього принципу майже ніколи не буває повною: будь-якому досліднику, який не належить до спільноти, на яку звернені його пізнавальні інтенції, вкрай важко позбавитися «фільтрів» своєї власної культури. Саме тому будь-яке нове дослідження національного «Психо-Космо-Логосу» слід сприймати не як істину в останній інстанції, а лише як ще один крок у напрямку розуміння загальних механізмів творення національних спільнот та алгоритмів прояву їхніх комплексів самоінтерпретацій в актах внутрішньої та зовнішньої політики.

На рівні теоретичного узагальнення набутих фактів у дослідженні використовувався компаративний метод, де порівняння здійснювалося не між унікальними текстами національних гімнів, а за тими універсальними функціями політичного тексту, які він виконує у бутті будь-якої уявної спільноти: структурування соціального порядку, демаркація соціального простору, мобілізація колективної волі тощо (Фидря, 2019, с. 53–54). Враховуючи той факт, що гімн держави виступає саме як політичний текст, породжений прагматикою творення/відтворення великої соціаль-

ної групи, автором дослідження робилася спроба виявити в аналізованому масиві текстів практики визначення таких атрибутів «уявної спільноти» як: виправдання права на існування (джерело легітимації), «ми-образ» спільноти, спільні герої, її «уявна географія». Основним методом набуття потрібної інформації виступив метод контент-аналізу текстів національних гімнів країн Європи. На цьому рівні дослідження автором активно використовувалися теорії та концепції політології, культурології, семіотики, естетики тощо.

Принцип наукової об'єктивності вимагає визнати, що пропонувана методика дослідження не є досконалою та містить у собі певні «слабкі місця». До найбільш очевидних з них слід віднести такі:

Суб'єктивність джерела. Всі національні гімни не є викладом об'єктивної інформації, бажаної для класичного «неупередженого» дослідження. Навпаки, вони виступають концентрованим проявом етнонаціональних стереотипів, демонструючи, окрім іншого, високий потенціал до маніпуляції масовою свідомістю своїх адептів. Традиційними літературними засобами творення цих текстів виступають: алегорії, алюзії, гіперболи, метафори тощо. Усвідомлюючи цей факт, слід зазначити, що згаданий недолік джерел інформації виступає таким лише в певній мірі. Справа в тому, що етнонаціональні автостереотипи мають особливу цінність саме під час дослідження самопрезентації групи, виявлення її «Я-концепції», адже це: «уявлення народу про устрій Космосу, про порядок речей, про простір...» (Гачев, 1988, с. 52). За допомогою цих суб'єктивних уявлень можна виявити склад мислення народу, спосіб презентації світу у свідомості національної групи тощо. Окремо слід наголосити, що акцент на важливості включення «суб'єктивних джерел» до суспільствознавчих студій вже робить такий науковий напрям, як «історія повсякденності». З точки зору її прихильників, такі «упереджені» джерела інформації, як мемуари, щоденники, приватне листування учасників певних подій дають можливість зрозуміти всі складнощі траєкторій, за якими розгортаються здавалося б цілком «раціонально» спроектовані та не менш «раціонально» керовані політичні процеси (Людтке, 2010). «Суб'єктивність» державних гімнів є, з точки зору автора статті, цілком однопорядковою «необ'єктивністю» джерел «історії повсякденності». Вона (суб'єктивність) дає можливість рельєфно проявити антропний чинник політики і тому є цілком вартою дослідницької уваги.

Мовний бар'єр. Навіть по відношенню до європейського регіону неможливо адекватно володіти всіма національними мовами. Доводиться використовувати відносно достеменні переклади політичних текстів — гімнів, які дають можливість виявити кластери здійснюваного аналізу, проте зберігають можливість втрати відчуття «поетики» вірша і, відтак, значної частки емоційного заряду досліджуваного гімну. Більше того, не всі сюжети текстів національних гімнів є зрозумілими для стороннього дослідника. Сенс «натяків» на певні події та постаті в текстах «громадянської літургії» стає зрозумілим лише після адресного звернення до історичних довідників та/або інтерв'ювання представників спільноти, яка досліджується.

Геополітичні та політико-географічні суперечки: до цього різновиду «слабких місць» методики належать проблеми: А) Визнання/невизнання існуючих політико-територіальних утворень. Суперечливими аспектами є: вимоги політкоректності визначення конкретної уявної спільноти в якості визнаного суб'єкта міжнародної політики і права. Не менші труднощі викликає встановлення ступеня достовірності процесів націотворення, що відбуваються в них. Б) Політико-культурне та політико-географічне віднесення країн до ареалу «європейських». Суперечливими аспектами тут є: визначення межі самої Європи (наявність різних методик та їхнього обґрунтування); географічне перебування частини конкретної країни на Європейському континенті при одночасному неєвропейському культурному бекграунді (Туреччина) або навпаки (Вірменія). Зазначені аспекти на сьогодні не мають однозначного вирішення та залишаються предметами конструктивної дискусії.

Результати дослідження. Емпіричну основу дослідження склали тексти офіційних гімнів 46 держав Європи як регіону, де вперше виник та розвинувся такий різновид уявної спільноти, як нація.

Джерело легітимації. Як і будь-який інший політичний текст, національний гімн містить в собі обґрунтування (з урахуванням жанру — поетизоване) влади спільноти над територією, яку вона займає. В цьому обґрунтуванні визначається суб'єкт (джерело), який не лише наділив національну спільноту правом на експлуатацію природних ресурсів, але й конституював її існування як актора політичного життя. Враховуючи, що національна спільнота інтерпретується конструктивізмом як уявний конструкт, такий, що існує у свідомості учасників колективної дії/взаємодії, очевидною стає її спадковість від попередніх форм існування великих соціальних груп у європейському мегарегіоні, наприклад — уявної спільноти «християнського світу». Ця спадковість дається взнаки під час аналізу масивів текстів, в яких джерела легітимації національних спільнот виявилися трьох основних типів: *секулярні* (спільнота позиціонується як причина самої себе), *теологічні* (Бог визначається у ролі основного донатора життя та ресурсного забезпечення національного колективу) та *гібридні* (один із елементів/суб'єктів виступає в якості домінантного (в тексті з ним пов'язано більше причинно-наслідкових зв'язків), а другий — у вигляді рецесивного джерела) (див. Додаток)¹.

Відсоткове співвідношення джерел легітимації, відповідно до дослідження, таке: секулярне джерело — 26 одиниць аналізу (56,5 %), теологічне джерело — 2 одиниці (4,3 %), гібридне джерело — 18 одиниць (39,2 %). Ці дані красномовно свідчать про те, що переважна частина творців уявних спільнот Європи намагалася перевести основний зміст колективного дискурсу в «універсальну» площину громадянської взаємодії, нівелюючи при цьому політичне значення такого «партикулярного» атрибуту підданих, як особливості їхнього віросповідання.

¹ Для простоти сприйняття у додатку домінантні елементи позначаються латинською літерою D, рецесивні — літерою R.

Поряд із цим, важливо зазначити, що джерело легітимації, яке міститься у національному гімні конкретної держави, не завжди корелюється безпосередньо з формою правління, політичним режимом або типом адміністративно-територіального устрою країни. Друге за кількістю одиниць аналізу гібридне джерело легітимації, очевидно, свідчить про намагання творців уявної спільноти посилити успіх свого проекту національного інжинірингу за рахунок включення до нього в різних пропорціях модерних та/або примордіальних «інгредієнтів», які апелюють як до раціональних, так і до емоційних складових свідомості споживачів політичного тексту.

«*Ми-образ*» спільноти. Цілком прогнозовано, 100 % досліджених текстів містять в собі поетизовані образи спільноти. На відміну від таких кластерів аналізу, як «герої» та «уявна географія», «ми-концепції» всього масиву текстів важко розподілити за типологічними підгрупами. У всіх випадках домінує використання третьої особи множини, що, у сполученні з іншими лінгвістичними конструкціями, визначає особливості національного будівництва, формулу політичної інтеграції населення, домінування ретро-, про- чи перспективних ідеологем колективного життя. Поряд із цим, у 7 випадках (гімни Греції, Естонії, Андорри, Нідерландів, Швеції, Кіпру та Швейцарії — 15,2 %) розповідь політичного вірша-тексту здійснюється від першої особи однини, що робить конкретний політичний текст максимально персоніфікованим, таким, що підкреслює суб'єктність та відповідальність кожного із членів уявної національної спільноти за власну долю та долю колективу.

Герої. Аналіз масиву текстів національних гімнів країн Європи дозволив виявити такі закономірності. Герої, як складова національної ідентичності, подаються в 21 тексті (45,65 %) знеособлено — або як «великі пращури», «батьки» (очевидна ретроспективність ідеологеми), або як «сини Батьківщини», що, в свою чергу, підкреслює проспективний вимір політичної відповідальності членів спільноти, а також закріплює ієрархію цінностей колективного буття: Батьківщина завжди є «старшою» (більш важливою, «досвідченою»), а конкретні люди — завжди є «синами» («молодшими», такими, що повинні коритися та жертвувати собою). Ця «знеособленість» героїв, очевидно, породжена згаданим вже атрибутом анонімності великих соціальних спільнот. З іншого боку, цілком очевидним є бажання творців національних гімнів підкреслити колективність та неодномоментність процесу боротьби за існування Батьківщини.

Загальний тренд знеособленості героїв у національних гімнах безпосередньо сполучається (доповнюється) з практикою творення пам'ятників «невідомому солдату», що, у сукупності, виступає дієвим засобом інтеграції великої анонімної соціальної групи у політичну уявну спільноту.

Серед досліджених текстів виявлені випадки, коли героїзується владна посада, яка передається в спадок, — «князь» (Ліхтенштейн), або професійна група — «хоробрі національні гвардійці» (Монако). Є випадки, коли до когорти героїв зараховуються міфологічні, сакральні персонажі — богиня Фрея (Данія). У героїчному епосі національного гімну конкретні по-

статі можуть і не називатися, але їх присутність (добре відома всім членам спільноти) передається через алюзію. Це зокрема спостерігається у національному гімні Сербії, де згадується «п'ятисотрічна битва» (битва на Косовому полі). Розуміння історичного контексту в цьому випадку виконує згадану вище паролічну функцію, дозволяючи провести демаркацію «свій — чужий» серед тих, хто претендує на членство у конкретній політичній уявній спільноті.

У 8 національних гімнах (17,39 %) міститься персоніфікація героїв. Серед цієї когорти зустрічаються як цілком реальні постаті історії конкретної нації — Ф. Феруччі (Італія), Карл Великий (Андорра), Г. Дельчев (Північна Македонія), Я. Домбровський (Польща), так і релігійні персонажі — апостол Петро (Ватикан), Богоматір Мерічельська (Андорра). Однією з причин такої персоніфікації національних героїв у гімнах можуть бути іррідентистські аспекти творення націй, наявність іноземних перешкод для творення власної політичної системи тощо.

Таким, що заслуговує на увагу, виступає випадок корекції висхідного тексту, який послужив основою для державного гімну України. Як відомо, у вірші П. Чубинського згадуються такі імена національних героїв, як: С. Наливайко, М. Залізняк, Т. Трясило, Б. Хмельницький. Проте законодавці модерної України ухвалили ту редакцію гімну, в якій відсутні згадки будь-яких визначних постатей національної історії. Виявлення причин та цілей такої корекції тексту державного гімну потребує окремого дослідження. Як припущення, можна висловити тезу на користь бажання тогочасної еліти країни підкреслити її політичну формулу у вигляді певного соціального договору між різними (іноді — латентно конфліктними) групами українського суспільства. За умови прийняття цієї тези, мотивом виключення із «канонічного» тексту державного гімну героїв національної історії було небажання представників політичної еліти України переводити латентні конфлікти моделей історичної пам'яті різних груп населення у стан актуальних.

Уявна географія. Цей важливий елемент ества уявної спільноти присутній у переважній більшості досліджених національних гімнів. У 31 з них (67,39 %) особливості національної території та природні умови існування нації описані достатньо розлого, в деяких випадках поетика національного гімну межує зі справжнім пантеїзмом («Там, де Альзет вздовж луків, По скелях Зауер ламає, виноградна лоза вздовж Мозеля квітне» — Люксембург). У 3 випадках (6,5 %) уявна географія подана лапідарно («Краю мій» — Естонія; «Наша країна» — Ісландія»; «Священна земля» — Мальта). У 12 випадках (26 %) географія відсутня взагалі. Достатньо часто це пояснюється тим, що гімн створювався в конкретному випадку у своєму первинному значенні — як бойова пісня, яка закликає до єднання заради захисту й виживання колективу (Франція, Албанія, Греція тощо).

У вітчизняному випадку до первинного («стерильного» у політико-географічному сенсі) тексту П. Чубинського модерними законодавцями були внесені такі «оніми», як: Сян, Дон, Дніпро, Чорне море, Карпати, степи тощо. Очевидно, що для новопосталої політії важливо було окреслити кор-

дони того простору, на якому планувалося здійснювати процес націотворення за умов незалежності.

Висновки. Результати дослідження масиву текстів національних гімнів країн Європи дозволили виявити присутність у них загальних елементів — конструктивів, покликаних створювати спільні для членів конкретної уявної спільноти образи природного та соціального простору, задавати єдині інтерпретації історії, визначати мету існування нації та горизонти її розвитку. Визначені закономірності, висловлені за допомогою даних статистики, підтверджують роль соціального інжинірингу як принаймні одного зі сценаріїв європейського націотворення. Домінуючими ознаками всіх проаналізованих державних гімнів є: секулярність джерел існування національних спільнот, знеособленість сонму національних героїв (як прояв бажання підкреслити колективний характер процесу національного будівництва), поетизація простору («уявної географії»), який займає національна спільнота або на контроль над яким вона претендує, тощо. Прикметною рисою всіх досліджених випадків постає передача «ми-образу» спільноти за допомогою використання третьої особи множини, що, очевидно, логічно пов'язано зі згаданим вже бажанням творців національної спільноти підкреслити колективний характер процесу боротьби за спільне існування, наголосити на масштабі відповідальності за успіх національного проекту тощо.

До перспективних напрямів подальших досліджень слід віднести продовження теоретичної конкретизації змісту основних концептів, використаних в даній статті в якості кластерів аналізу, урізноманітнення засобів та процедур отримання інформації щодо практик використання естетичного інструментарію націотворення взагалі та творення кодексу текстів «політичної поезії» як складових цього інструментарію зокрема. Потребує подальшої розробки і система засобів верифікації набутих результатів тощо.

Окремим актуальним напрямом подальших досліджень виступає поширення досвіду застосування запропонованої методики для вивчення прикладів національного будівництва поза межами європейського цивілізаційного ареалу. Потенційно важливими питаннями, які потребуватимуть відповіді у випадку дослідження особливостей спільнототворення в «неєвропейському» культурному ареалі, з точки зору автора статті, виступатимуть: специфіка визначення «уявної географії» для постколоніальних країн, кордони яких в багатьох випадках проведені з ініціативи колишніх метрополій; формування «ми-концепції» нації для спільнот, чие існування позначено парадигмою трайбалізму та/або наслідками расової сегрегації; визначення джерел легітимації існування нації в умовах особливої соціальної ролі релігійних інституцій тощо. Не менш важливим аспектом дослідження поставатиме практика визначення героїв та антигероїв у текстах державних гімнів цих країн.

Список використаної літератури

- Гачев Г. Национальные образы мира: монография. М.: Советский писатель, 1988. 448 с.
- Гуткина С. Адам Загаевский: «Меня интересует стихотворение, которое я ещё не написал». Интервью. *Culture.PL*. 05.08.2019. URL: <https://culture.pl/ru/article/adam-zagaevskiy-menya-interesuet-stikhotvorenje-kotoroe-ya-esche-ne-napisal-intervyu> (дата звернення: 08.03.2021).
- Замятин Д. Н. Пространство как образ и трансакция: к становлению геономики. *Полис*. 2007. № 1. С. 168–183.
- Золян С. Т. «Двоемыслие» и семиотика политического дискурса. *Полис*. 2018. № 3. С. 93–109.
- Людтке А. История повседневности в Германии: Новые подходы к изучению труда, войны и власти. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. 271 с.
- Мороз О. Н. Язык политической поэзии и стихи Н. А. Заболоцкого в газете «Известия» (1934–1937 гг.). *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*. 2008. № 31 (69). С. 207–212.
- Пушкарёва Г. В. Идеи и ценности как способ конструирования символического пространства национальной идентичности. *Полис*. 2017. № 5. С. 156–173.
- Слышкин Г. Г. Лингвокультурные компоненты прецедентных текстов: монография. М.: Academia, 2000. 140 с.
- Фидря Е. С. Факторы и логики реконструирования смысла политического текста в условиях когнитивной и интерпретативной неопределённости. *Полис*. 2019. № 4. С. 40–56.
- Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London; New York: Verso, 1991. 224 p.

References

- Gachev, G. (1988). *Nacziional'ny'e obrazy' mira: monografiya (National images of the world)*. Moscow: Soviet Writer, [in Russian].
- Gutkina, S. (2019, August 5). Interv'y u Adam Zagaevskij: «Menya interesuet stikhotvorenje, kotoroe ya eshhyo ne napisal» (Adam Zagaevskij: I am interested in a still not write a poem). *Culture.PL*. Retrieved from: <https://culture.pl/ru/article/adam-zagaevskiy-menya-interesuet-stikhotvorenje-kotoroe-ya-esche-ne-napisal-intervyu> [in Russian].
- Zamyatin, D. N. (2007). Prostranstvo kak obraz i transakciya: k stanovleniyu geonomiki (The Area as an Image and Transaction: to the Emergence of Geonomic). *Polis*, 1, 168–183. [in Russian].
- Zolyan, S. T. (2018). «Dvoemy'slie» i semiotika politicheskogo diskursa («Doublethink» and Semiotics of Political Discourse). *Polis*, 3, 93–109. [in Russian].
- Lyudtke, A. (2010). *Istoriya povsednevnosti v Germanii: Novy'e podkhody' k izucheniyu truda, vojny' i vlasti. (The History of Everyday Life in Germany: New Approaches to the Study of Labor, War, and Power)*. Moscow: Russian political encyclopedia. [in Russian].
- Moroz, O. N. (2008). Yazy'k politicheskoy poe'zii i stikhi N. A. Zaboloczkogo v gazete «Izvestiya» (1934– 1937 gg.). (The Language of Political Poetry and Lyrics of N. A. Zaboloczky in «Izvestiya» Newspaper). *Herzen University Journal of Humanities & Sciences*, 31(69), 207–212. [in Russian].
- Pushkaryova, G. V. (2017). Idei i czennosti kak sposob konstruirovaniya simvolicheskogo prostranstva nacziional'noj identichnosti (Ideas and Values as a Method of Constructing Symbolic Space of the National Identity). *Polis*, 5, 156–173. [in Russian].
- Sly'shkin, G. G. (2000). *Lingvokul'turny'e komponenty' preczedentny'kh tekstov: monografi'ya (Lingvocultural Components of Precedential Texts)*. Moscow: Academia. [in Russian].
- Fidrya, E. S. (2019). Faktory' i logiki rekonstruirovaniya smy'sla politicheskogo teksta v usloviyakh kognitivnoj i interpretativnoj neopredelyonnosti (Factors and Justification of Reconstructing Meaning of Political Texts Under Conditions of Cognitive and Interpretative Uncertainty). *Polis*, 4, 40–56.[in Russian].
- Anderson, B. (1996). *Imagined Communities: Reflaction on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso, 1991.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2021

Хорошилов О. Ю.

кафедра политологии ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 35, Французский бул. 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

ЭСТЕТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ВООБРАЖАЕМЫХ ОБЩНОСТЕЙ: ФЕНОМЕН НАЦИОНАЛЬНОГО ГИМНА

Резюме

Статья посвящена исследованию опыта использования эстетического инструментария в формировании национальных коллективов. Объектом исследования выступают государственные гимны, как концентрированное проявление самоинтерпретации политического сообщества. Основной методологии статьи выступает конструктивизм, интерпретирующий нации в качестве воображаемых общностей и акцентирующий внимание исследователя на практике использования мягких технологий коллективной интеграции.

Обращение к проблематике использования художественных текстов в процессах коллективной интеграции позволило включить в перечень субъектов социального инжиниринга представителей не только политических, но и творческих элит.

Доказано, что политическое значение национального гимна проявляется через «текстовое насилие» — способность правящих кругов транслировать на подвластных массив групповых ценностей, что достигается благодаря законодательному закреплению за определённым текстом общеобязательного статуса и за счёт эстетического воздействия на сознание членов общности.

Методика исследования представлена использованием процедур компаративного метода, осуществляемого по таким кластерам, как: оправдание права на существование (источник легитимации), «Мы-образ» общности, общие герои, воображаемая география. Выявление статистических закономерностей и особенностей исследуемых текстовых массивов достигалось за счёт аналитических процедур критического контент-анализа национальных гимнов европейских государств.

Результаты исследования подтвердили эффективность процедур и инструментов социального инжиниринга как одного из сценариев создания национальных коллективов в европейском культурном ареале, обосновали целесообразность использования апробированной методики для выявления культурных средств процесса национального строительства в границах Европы, выявили перспективность её применения по отношению к странам неевропейского культурного ареала.

Ключевые слова: политическая эстетика, воображаемые общности, национальный гимн.

Khoroshylov O. Y.

Department of Political Science

Odesa I. I. Mechnikov National University

r. 35, French blv. 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

AESTHETIC INSTRUMENTATION FOR FORMING IMAGINED COMMUNITIES: THE PHENOMENON OF THE NATIONAL ANTHEM

Summary

The article is devoted to the study of the experience of using aesthetic tools in the formation of national groups. The object of the research is the state anthems, as a concentrated manifestation of the self-interpretation of the political community. The methodology of this article is based on constructivism, which interprets nations as imaginary communities and focuses the attention of the researcher on the practice of using soft technologies of collective integration.

It's addressed to the problem of using literary texts in the processes of collective integration made it possible to include not only representatives of political, but also creative elites in the list of subjects of social engineering.

It has been proved that the political significance of the national anthem is manifested through «texts' violence». It's the ability of the ruling circles to transmit group values to the subordinate array, which is achieved due to the legislative consolidation of a generally binding status for a certain text and due to the aesthetic impact on the consciousness of members of the community.

The research methodology is presented by using the procedures of the comparative method. It was carried out in such clusters as justification of the right to exist (source of legitimation), «We are the image» of the commonality, common heroes, imaginary geography. It was achieved the identification of statistical patterns and features of the studied text arrays with analytical procedures for critical content analysis of the national anthems of European states. The results of the study confirmed the effectiveness of the procedures and tools of social engineering as one of the scenarios for the creation of national collectives in the European cultural area, substantiated the expediency of using the approved methodology to identify the cultural means of the nation-building process within the borders of Europe, and revealed the prospects of its application in relation to countries of the non-European cultural area.

Key words: Political aesthetics, imagined communities, national anthem.

Додаток до статті
Державні гімни країн Європи

№	Держава	Офіційна назва тексту	Джерело легітимності (скульптурне/теологічне)	Мі-образ (персональний/колективний)	Герої (персоніфіковано/зведено/особлено/відсутні)	Уявна географія (конкретно/абстрактно/відсутня)
1	Боснія і Герцеговина	Intermeco https://bih-ru.com/gimn/	С	К	В	К
2	Велике Герцогство Люксембург	«Онс Неємсехт» «Наша Батьківщина» https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%9B%D1%8E%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3%D1%83	Т(Д) — С(Р)	К	В	К
3	Грецька Республіка	Євмос іс тін Елефтерна Гімн Свободі https://www.grekomania.ru/articles/info/5-anthem	С	П	З	В
4	Держава-Місто Ватикан	Hymnus et modus militaris Pontificalis папський гімн та марш https://discoveric.ru/anthem/vatican	Т	К	П	К
5	Естонська Республіка	Му isamaa, mu xnn ja rxxh «Моя батьківщина, моє щастя та радість» https://www.eesti.ee/ru/estonskaa-respublika/estonskaa-respublika/gimn-estoni	Т(Д) — С(Р)	П	З	А
6	Ісландія	У Gur vors lands Bor нашої країни https://www.saga.ua/36_countries_showcountry_877.html	Т	К	В	А
7	Італійська Республіка	Il Canto degli Italiani Пісень Італійців https://italy4.me/interesnoe-ob-italii/gimn.html	С(Д) — Т(Р),	К	П	К
8	Князівство Андорра	El Gran Carlemany Карл Великий https://discoveric.ru/anthem/andorra	Т(Д) — С(Р)	П	П	В
9	Князівство Ліхтенштейн	«Oben am jungen Rhein» Понад молодим Рейном http://zarus1.narod.ru/ZaRus4_47.htm	Т(Д) — С(Р)	К	З	К
10	Князівство Монако	Гімне Монégаске Гімн Монако https://discoveric.ru/anthem/monako	Т(Д) — С(Р)	К	З	К
11	Королівство Бельгія	La Brabançonne/De Brabançonne/Das Lied von Brabant (Брабансонна) https://olympdeka.ru/olymp/country/anthems/bel.html	С	К	З	К

№	Держава	Офіційна назва тексту	Джерело легітимності (скульптурне/теологічне)	Ми-образ (персоніфікований/колективний)	Герої (персоніфіковано/знесолено/відсутні)	Уявна географія (конкретно/абстрактно/відсутня)
12	Королівство Данія	Der er et yndigt land (укр. «Є чудова країна») https://www.amalgama-lab.com/songs/n/national_hymns/denmark.html	C(D) — T(R)	К	З	К
13	Королівство Іспанія	La Marcha Real Марш гренадерів https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B8%D0%BC%D0%BD_%D0%98%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8	С	К	З	К
14	Королівство Нідерланди	Het Wilhelmus Пісень Вільгельма https://lyricsworld.ru/Gimm/Niederlandov-original-280499.html	T(D) — C(R)	П	З	В
15	Королівство Норвегія	Ja, vi elsker dette landet Так, ми любляємо цей край https://songpros.ru/4/Gimm-Norvegi/tekst-pesni-Gimm-Norvegi	C(D) — T(R)	К	П	К
16	Королівство Швеція	Du gamla, Du fria Ти — вільна https://svsrb.net/html/hymn.php	С	П	З	К
17	Латвійська Республіка	Dievs, svētī Latviju! Боже, благослови Латвію! https://olympdeka.ru/olymp/country/anthems/lat.html	T(D) — C(R)	К	В	В
18	Литовська Республіка	Tautiška giesmė Національна пісень https://geraldika.ru/article/34391	С	К	З	В
19	Найвітліша Республіка Сан-Маріно	Inno Nazionale Національний гімн https://discoveric.ru/anthem/san-marino	С	Стара та щедра Республіка. Без визначення особи, яка співає.	В	В
20	Португальська Республіка	A Portuguesa Португальська https://znamen.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD%20%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97	С	К	З	К

21	Республіка Австрія	«Land der Berge, Land am Strome (Країй гір та вод, країна потоків)» https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%90%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D1%97	С	К	З	К
22	Республіка Албанія	Гімни і Flamurit Гімн прапора https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%90%D0%BB%D0%V1%D0%V0%D0%BD%D1%96%D1%97	С(D) — Т(R)	К	В	В
23	Республіка Білорусь	Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь Державний гімн Республіки Білорусь https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%V3%D0%V0%D1%81%D1%96%D1%97	С	К	З	В
24	Республіка Болгарія	Мила Родино Мила Батьківщина https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%V3%D0%V0%D1%80%D1%96%D1%97	С	К	З	К
25	Республіка Вірменія	Մեր Հայրենիք Наша батьківщина https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%92%D1%96%D1%80%D0%BC%D0%B5%D0%V	С	К	З	В
26	Республіка Грузія	«საზოგადოებრივი თავისუფლების თვისება» «Свобода https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97	Т(D) — С(R)	К	В	К
27	Республіка Ірландія	Amhrán na bhFiann Пісня солдата https://discoveric.ru/anthem/irlandiya	С	К	З	К
28	Республіка Кіпр	Ἕνις τοῦ εἴς τὴν Ἐλευθερίαν Гімн свободі http://www.200stran.ru/hymns_country97.html	С	П	З	В
29	Республіка Мальта	L-Innu Malti Гімн Мальти https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/629815	Т(D) — С(R)	К	В	А
30	Республіка Молдова	Limba noastră Наша мова https://www.pressedinte.md/rus/hymn	С	К	З	К
31	Республіка Північна Македонія	Денес Над Македонија Сьогодні над Македониєю http://www.200stran.ru/hymns_country125.html	С	К	П	К

№	Держава	Офіційна назва тексту	Джерело легітимності (скульптурне/теологічне)	Ми-образ (персональний/колективний)	Герої (персоналізовано/знесоблено/відсутні)	Уявна географія (конкретно/абстрактно/відсутня)
32	Республіка Польща	Mazurek Dąbrowskiego Марш Домбровського https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96	С	К	П	К
33	Республіка Сербія	Вође правде Боже правди (справедливості) https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%96%D1%97	Т(Д) — С(Р)	К	З	К
34	Республіка Хорватія	Lijera naša domovino Наша прекрасна батьківщина https://discoveric.ru/anthem/horvatiya	С	К	З	К
35	Російська Федерація	Государственный гимн Российской Федерации Державний гімн Російської Федерації https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97	С	К	В	К
36	Румунія	Deșteaptă-te, române! Прокинься, румуне! https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A0%D1%83%D0%BC%D1%83%D0%B D_%D1%96%D1%97	С(Д) — Т(Р)	К	П	К
37	Словацька Республіка	Nad Tatrou sa bláska Над Татрами блискає https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/172260	С	К	В	К
38	Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії	God Save the Queen або God Save the King Боже, бережи Короля/королеву https://znaimo.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%97	Т(Д) — С(Р)	К	В	В
39	Угорщина	Himnusz Гімн https://discoveric.ru/anthem/vengriya	Т(Д) — С(Р)	К	П	К

40	Україна	https://old.uinp.gov.ua/publication/derzhavni-gimn-ukraini	С	К	Немає згадки в офіційному тексті — (у тексті П. Чубинського згадуються: Навілайко, Залізник, Трясило, Хмельницький)	К
41	Федеративна Республіка Німеччина	Das Deutschlandlied, Пісня німців https://znamenai.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%9D%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8	С	К	В	К
42	Фінляндська Республіка	Maamme Наш край https://znamenai.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%97	С	К	З	К
43	Французька Республіка	La Marseillaise — «марсельська» https://znamenai.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97	С	К	В	В
44	Чеська Республіка	Kde domov můj? Де мій дом? https://praga-praha.ru/gimn-chexii/	С	К	В	К
45	Чорногорія	Oj, svijetla majska zoro О світла травнева зоря! https://discoveric.ru/anthem/chernogorija	С	К	В	К
46	Швейцарська Конфедерація	Psalm svizzer — швейцарський гімн https://znamenai.com.ua/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97	Т(Д) — С(Р)	П	В	К